

Danuta Hombek*

Promocja *Powieści moralnych* Jean-François Marmontela

Jean-François Marmontel rozpoczął pisanie i publikowanie swoich powiastek w 1755 roku na łamach czasopisma „Mercure Galant”, które po przejściu przez niego redakcji w 1759 roku zmieniło nazwę na „Mercure de France”¹. Po raz pierwszy zbiór *Contes moraux* pojawił się we Francji w 1761 roku; w Polsce, choć na zbiorowe wydanie trzeba było jeszcze poczekać, pojedyncze powiastki w rodzimym przekładzie zaczęły ukazywać się – również na łamach prasy – od 1763 roku – najpierw w „Warszawskich Ekstraordynaryjnych Tygodniowych Wiadomościach”, a następnie, od 1774 roku, w „Zabawach Przyjemnych i Pożytecznych”².

Drukowaniem zbioru *Contes moraux* zajął się w latach siedemdziesiątych XVIII wieku Piotr Dufour, znany oświeceniowy drukarz i księgarz francuski, następnie, dzięki Adamowi Kazimierzowi Czartoryskiemu, także warszawski, który zapoczątkował działalność w stolicy w marcu 1775 roku. „Zasługi Dufoura – pisał Józef Szczepaniec – związane były z jego wyjątkowo aktywnym i efektywnym udziałem w rozwoju takich dziedzin piśmiennictwa polskiego jak prasa, czasopisma, powieści, utwory teatralne, publikacje sejmowe, dzieła encyklopedyczne, naukowe i popularnonaukowe z różnych dziedzin wiedzy, podręczniki szkolne itp.”³. W repertuarze wydawniczym tak znakomitego wydawcy nie mogło zabraknąć przekładów głośnych dzieł beletrystycznych pochodzących z zachodniej Europy, przede wszystkim francuskich. Znalazły się wśród nich *Powieści moralne* Jean-François Marmontela.

*Prof. zw. dr hab., Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Wydział Humanistyczny, Instytut Dziennikarstwa i Informacji, Zakład Historii Prasy i Książki, ul. Żeromskiego 5, 25–369 Kielce; e-mail: danuta.hombek@ujk.edu.pl

¹ Zob. Z. Sinko, *Powiatka w oświeceniu stanisławowskim*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Wydawnictwo PAN, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1982, s. 193, *Studia z Okresu Oświecenia* t. 20.

² Zob. też, *Powieść zachodnioeuropejska w kulturze literackiej polskiego oświecenia*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Wrocław–Warszawa–Kraków 1968, s. 223 i przyp. 45, *Studia z Okresu Oświecenia* t. 8; E. Aleksandrowska, „*Zabawy Przyjemne i Pożyteczne*” 1770–1777: monografia bibliograficzna, Instytut Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 1999, s. 94.

³ *Drukarze dawnej Polski od XV do XVIII wieku*, t. 3 cz. 2, *Mazowsze z Podlasiem*, oprac. K. Korotajowa, A. Endzel, J. Krauze-Karpińska i J. Szczepaniec, pod red. K. Korotajowej i J. Krauze-Karpińskiej, Instytut Badań Literackich PAN, Warszawa 2001, s. 20.

Piotr Dufour bardzo dbał o swoje wydawnictwa, nie szzczędając kosztów na ich promocję. W trakcie ponad dwudziestu lat działalności (zmarł w Warszawie w 1797 roku) zamieścił szereg ogłoszeń reklamowych w prasie, opublikował wiele katalogów księgarskich oraz prospektów wydawniczych. Dużo uwagi poświęcił *Powieściom moralnym* Marmontela, ogłaszając je w prasie, drukując prospekty oraz anonsując w katalogach. Pierwsze doniesienie ukazało się 10 stycznia 1776 roku w Suplemencie do „Gazety Warszawskiej”, w którym typograf zawiadomił czytelników, że drukuje *Des contess moraux* Marmontela w przekładzie Tomasza Kajetana Węgierskiego oraz rozdaje ich prospekt, którego niestety nie udało się odnaleźć⁴. Tom pierwszy pojawił się w sprzedaży 17 kwietnia 1776 roku, o czym drukarz poinformował czytelników w stosownym ogłoszeniu „Gazety Warszawskiej”, zwracając się jednocześnie do prenumeratorów dzieła o uregulowanie zaległych opłat⁵. Tom drugi *Powieści* Dufour zaanonsował ponad rok później, bo 11 czerwca 1777 roku⁶, i odtąd wydawał je i reklamował częściami, przede wszystkim w „Gazecie Warszawskiej”. Tylko jeden raz, także w czerwcu 1777 roku, drugi tom dzieła Marmontela polecał drukarz czytelnikom własnego czasopisma, które wydawał w języku francuskim pt. „Journal Littéraire de Varsovie”⁷. Druk tomu trzeciego przeciągnął się do 1778 roku, o czym świadczą dalsze doniesienia „Gazety Warszawskiej”, choć na jego karcie tytułowej widnieje rok 1777. I tak 1 kwietnia 1778 roku Dufour poinformował, iż spod jego pras drukarskich wyszła *Lauretta*, czyli część trzecia tomu trzeciego *Powieści moralnych*⁸, a 30 maja zaanonsował ją powtórnie już jako część trzecią tomu trzeciego⁹. Następnie 1 lipca zawiadomił o ukazaniu się *Przyjaźni na doświadczeniu*, czyli czwartej części *Powieści* i zapowiedział ostatnią, zatytułowaną *Mizantrop poprawiony*, która miała wyjść 6 lipca, lecz w rzeczywistości Dufour rozpowszechniał ją już od 4 lipca¹⁰.

W 1779 roku Dufour – zachęcony zainteresowaniem, jakie wzbudziły *Powieści* zarówno we Francji, jak i w Polsce – postanowił wydać przekład kolejnej popularnej publikacji francuskiej, nawiązującej tytułem i tematyką bezpośrednio do dzieła Marmontela. Była to kompilacja różnych powiastek i nowel dokonana przez jezuitę francuskiego Josepha de La Porte, którą typograf wydał u siebie w anonimowym przekładzie, w czterech tomach w latach 1779–1780 zatytułowana *Powieści moralne*

⁴ Zob. S. Grzeszczuk, D. Hombek, *Książka polska w ogłoszeniach prasowych XVIII wieku. Źródła*, pod red. Z. Golińskiego, t. 1, cz. 1, „Gazeta Warszawska” 1774–1785, Wydawnictwo „Wiedza o Kulturze” Fundacji dla Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1992, s. 117, poz. 469–470.

⁵ Zob. tamże, s. 127, poz. 514; J. Szczepaniec, *Spór Posera z Dufourem o „Powieści moralne” Marmontela*, „Roczniki Biblioteczne” 1959, z. 3/4, s. 436.

⁶ Zob. S. Grzeszczuk, D. Hombek, dz. cyt., s. 165, poz. 692; J. Szczepaniec, dz. cyt., s. 437.

⁷ Zob. D. Hombek, *Książka polska w ogłoszeniach prasowych XVIII wieku. Źródła*, t. 6, Universitas, Kraków 2016, s. 239–240, poz. 11044; J. Szczepaniec, dz. cyt., s. 437–438.

⁸ Zob. S. Grzeszczuk, D. Hombek, dz. cyt., s. 192, poz. 842.

⁹ Zob. tamże, s. 196, poz. 860; J. Szczepaniec, dz. cyt., s. 438.

¹⁰ Zob. S. Grzeszczuk, D. Hombek, dz. cyt., s. 199, poz. 878–879; J. Szczepaniec, dz. cyt., s. 438.

z różnych autorów przez JejMć Pannę Uncy na dopełnienie jakoby powieści p. Marmontela wybrane. Nie wiadomo, na jakiej podstawie w tytule *Prospektu* pojawiło się nazwisko panny Uncy, skoro – jak Dufour sam stwierdził w tekście druczku – właściwym „redaktorem”, czyli edytorem dzieła był Joseph de La Porte¹¹.

25 sierpnia 1779 roku Dufour powiadomił czytelników „Gazety Warszawskiej”, że:

W drukarni p. Dufour, drukarza JKMc i Rzpłtej, mieszkającego w Rynku Starej Warszawy rozdaje się gratis prenumeratorom część 2ga *Powieści* panny Uncy, służąca za dopełnienie *Powieści* pana Marmontela. W osobności zaś każda część tego dzieła kosztuje zł 2. Na prenumeratę tego dzieła we 4 tom. in 8vo daje się zł 12, w których znajduje się powieści 38, co już było przez tęż „Gazetę” obwieszczono. A *Prospekt* tego dzieła gratis się u wyżej wspomnianego drukarza rozdaje¹².

Nie wiadomo, kiedy „Gazeta” zamieściła wspomniane obwieszczenie, ponieważ nie udało się go odnaleźć.

Tom trzeci *Powieści moralnych* panny Uncy drukarz polecał 10 czerwca 1780 roku w następujący sposób:

Tom trzeci *Powieści moralnych* panny Uncy, który wzajemnie prenumeratorowie niech raczą bez zwłoki odbierać. Można jeszcze i na to dzieło prenumerować, płacąc zł 24. Prenumeratorom tym będzie 1wszy, 2gi i 3ci tom wydany i kwit na 4ty i ostatni mający się gratis wydawać¹³.

Jak wynika z przytoczonych tekstów, cena prenumeraty była najkorzystniejsza na początku cyklu wydawniczego. Później rosła i to dość znacznie – w tym przypadku Dufour ją podwoił.

Druk całego dzieła został ukończony przed 27 września 1780 roku, o czym wydawca znów poinformował na łamach „Gazety Warszawskiej”:

Drukarnia Dufourowska czyni wiadomo JJPanom Prenumeratorom *Powieści moralnych* panny Uncy, iż to dzieło już jest dokończone oraz ich uprasza, ażeby dla odebrania swych egzemplarzy [...] kwity swoje raczyli poprzysyłać¹⁴.

Jednak mimo podkreślanej popularności obydwu dzieł francuskich, Dufour miał trudności z ich sprzedażą, o czym świadczą oferty księgarskie zamieszczone we własnym katalogu z 1784 roku:

¹¹ Zob. też Z. Sinko, *Powieść zachodnioeuropejska...*, s. 273, przyp. 68.

¹² S. Grzeszczuk, D. Hombek, dz. cyt., s. 241, poz. 1101–1102.

¹³ Tamże, s. 266, poz. 1232.

¹⁴ Tamże, s. 279, poz. 1301.

Powieści moralne pana Marmontela, 13 części, czyli 3. tomy, in 8vo, [zł] 26
Powieści moralne panny Uncy, które są niby dopełnieniem *Powieści* pana Marmontela, 4 tom. in 8vo, [zł] 24¹⁵.

Właśnie w 1784 roku Piotr Świtkowski, redaktor „Magazynu Warszawskiego” drukowanego u Michała Grölla w latach 1784–1786 zachęcał czytelników do lektury Marmontela, ale w oryginale, w celu doskonalenia języka francuskiego. Tego typu lekturę zalecał w jednym z artykułów, zatytułowanym *Względem podróży zagranicznych i podróże odprawiających*: „Do tego końca *Powieści* Marmontela są najlepszą książką ze wszystkich. Mają one w sobie czystą francuszczyznę i ton świata polerowanego”¹⁶.

Mimo problemów ze sprzedażą trzytomowej edycji *Powieści moralnych* Marmontela z lat 1776–1777, Dufour podjął się wydania kolejnych dwóch tomów w 1793 roku pt. *Nowe powieści moralne*, uzasadniając swą decyzję rzekomą popularnością dzieła. W opublikowanym na ich temat krótkim *Uwiedomieniu* stwierdził: „[...] Z ukontentowaniem widział [Dufour – przyp. D. H.], jak mile od publiczności przyjęte były, jakoż i dotąd jeszcze są szukane. Z tego powodu nakłonił się do drukowania dwóch tomów, które teraz obwieszcza”¹⁷.

Prawdopodobnie był to przemyślany przez drukarza zabieg reklamowy, ponieważ informacja o poszukiwaniu przez czytelników poprzednich trzech tomów mogła przyczynić się do popularności zapowiadanej edycji Marmontela, na co Dufour zapewne liczył. Dziś wiemy, że twierdzenie o powodzeniu wcześniejszego, trzytomowego wydania nie znajduje uzasadnienia w świetle jego ofert księgarskich pochodzących nie tylko z katalogu opublikowanego w 1784 roku, ale także z *Uwiedomienia*, w którym drukarz zapowiedział *Nowe powieści moralne* w 1794 roku. Wynika z niego, że pierwsze trzy tomy w dalszym ciągu zalegały w magazynie księgarskim Dufoura i teraz kosztowały nie 26, lecz 18 zł: „Jeżeli by kto teraz chciał 3 pierwszych tomów nabyć, zapłaci tylko za nie 18 zł odtąd aż do miesiąca czerwca [...]”¹⁸.

Mimo trudności ze sprzedażą pierwszych tomów drukarz nie zrezygnował ze swoich planów i zrealizował zaplanowaną inicjatywę wydawniczą. *Nowych powieści moralnych* nie mógł już tłumaczyć Tomasz Kajetan Węgierski, który zmarł w 1787 roku, ale Dufour zapewniał, że obecny przekład Marmontela przygotowuje „mąż znany w Rzeczypospolitej nauk z kilku dzieł rozmaitego gatunku, bar-

¹⁵ *Katalog ksiąg i komedii znajdujących się u Piotra Dufour, konsyliarza nadwornego, drukarza JK Mci i Rzeczypospolitej, Dyrektora Drukarni Korpusu Kadetów*, w Warszawie 1784, s. 10 (egz. BN XVIII.1.4109 poz. 1).

¹⁶ Cyt. za: E. Rządowska, *Francuskie wzorce polskich Oświeconych. Studium o recepcji J. F. Marmontela w XVIII w.*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1989, s. 166.

¹⁷ Aneks poz. 2, s. 8.

¹⁸ Tamże.

dzo szacowanych, tłumaczył je na polskie, a przeto spodziewać się należy, że te 2 ostatnie tomy równie mile, jak pierwsze, od publiczności przyjęte będą¹⁹.

Te dwa „ostatnie tomy” drukarz traktował jako kontynuację poprzedniego dzieła Marmontela. Miały one kosztować 12 zł, a po wyznaczonym czasie prenumeraty należało kupić całość wydawnictwa, czyli 5 tomów, za 36 zł²⁰.

Oprócz *Uwiadomienia* Dufour nie opublikował już żadnego tekstu reklamowego poświęconego tej edycji. Nie wiadomo, z jakich powodów drukarz zrezygnował z jej anonsowania na łamach prasy. Jak się okazało, w dalszym ciągu miał on kłopoty ze sprzedażą nie tylko *Nowych powieści moralnych*, ale i poprzednich dwóch publikacji. Świadczy o tym kolejny katalog księgarski Dufoura z 1795 roku, w którym proponował on:

Powieści moralne pana Marmontela, 13 części, czyli 3 tomy in 8vo, [zł] 26;

Powieści (nowe) moralne pana Marmontela, 2 tomy in 8vo, [zł] 12;

Powieści moralne panny Uncy, które są niby dopełnieniem *Powieści* pana Marmontela, 4 tomy in 8vo, [zł] 24²¹.

Prawdopodobnie drukarz nie rozpoznał dostatecznie chłonności ówczesnego rynku księgarskiego i wydał anonsowane publikacje w zbyt dużym nakładzie. Dlatego nie pomogła w ich dystrybucji ani ogłoszona prenumerata, ani inne teksty reklamowe. Ten problem dotknął wielu oświeceniowych wydawców.

ANEKS

Pisownię i interpunkcję tekstów druków ulotnych przedrukowanych w niniejszym *Aneksie* zmodernizowano według zasad przyjętych w wydawnictwie *Książka polska w ogłoszeniach prasowych XVIII wieku. Źródła*²².

1. Prospekt *Powieści moralnych z różnych autorów*, przez JejMć Pannę Uncy zebranych, które na dopełnienie jakoby *Powieści* p. Marmontela są wybrane, a z francuskiego na język polski przez JMć N.N. wyłożone, we IV tomach, w Warszawie, w drukarni Piotra Dufour, mieszkającego w Rynku podług ulicy nazwanej Krzywe Koło. 1779. W[arsza]wa, Druk. P. Dufoura, 1779, 8°, s. [1–3] – współopr. z: Dorat Claude-Joseph, *Dwie królowe. Drama w pięciu aktach prozą*, W[arsza]wa, Druk. P. Dufoura, 1779 (egz. BJ 26058 I).

¹⁹ Tamże.

²⁰ Zob. tamże.

²¹ *Katalog różnych ksiąg*, [Warszawa, wyd. i druk. P. Dufour, 1795], s. 15 (egz. BJ 586533 I).

²² Zob. *Wstęp*, w: S. Grzeszczuk, D. Hombek, dz. cyt., t. 4, *Od „Nowin Polskich” do „Wiadomości Warszawskich” 1729–1773*, cz. 1, *Od „Nowin Polskich” do „Kuriera Warszawskiego” 1729–1764*, Universitas, Kraków 2000, s. 6, 11–13.

Przedmowa drukarza

Ponieważ *Powieści moralne* JejMć Panny Uncy takież mają szacunek w języku francuskim jak i *Powieści* IMć Pana Marmontela, który do nich pierwszy utorował drogę, przedsięwzięłem ażeby przetłumaczone będąc na język polski służyły za dopełnienie jakoweś *Powieści* IMć Pana Marmontela, które już od lat dwóch na widok publiczny wyszły i mile od całego narodu były przyjęte, z których już nam bardzo mało egzemplarzy zostaje.

Tłumacz mający gust w rzeczach dobry, chętnie przyjął na siebie ten ciężar, a lubo jego nazwisko na czele przełożonego dzieła nie jest wyrażone, mam atoli pewną nadzieję, iż tłumaczenie to dzieła wzmiankowanego, nie z mniejszym ukontentowaniem w Polsce przyjęte będzie, jak przyjęte było przełożenie *Powieści* IMć Pana Marmontela. Żeby zaś miał każdy jakiegokolwiek samego oryginału wyobrażenie, dosyć będzie powiedzieć, że Mr. L'abbé de La Porte jest redaktorem tego tak przyjemnego dzieła, które wszędzie samą tchnie przystojnością i uczciwością, i w każdej z osobna powieści żywe zamyka się obyczajów odmalowanie. Skąd czystą czerpać można naukę do wydoskonalenia onychże i zabezpieczenie sobie pewnego lekarstwa przeciwko wszelkim występku zarazom. Lecz nie to jedno szczególnie jest tego autora dzieło; będąc współczesnym Frerona, ułożył z nim razem książkę pod tytułem: „Rocznik Literacki”. Po niedługim czasie zerwawszy jakimś przypadkiem między sobą jedność, pisał osobno sam *Uwagi nad terażniejszym stanem nauk i niektóre tamtego czasu przypadki*, co potargało do reszty przyjaźni związek między nim i Freronem. Jego są także: *Uwagi i anegdoty o teatrach francuskich od samego onychże początku, z przyłączeniem anegdotów o autorach i aktorach*. Prócz tego *Dykcjonarz teatralny*, przez IMć P. Lery zaczęty, był przez tegoż Mr. L'abbé de La Porte przejrzany i dokończony wraz z rejestrem autorów jeszcze żyjących. Na koniec książki: *Francja literacka*, *Kalendarz widoków*, *Historia kobiet uczonych*, *Wojazownik terażniejszy czyli Francuski* są to tyle i tak wielkich dowodów ku zaleceniu tego dzieła, które na publiczny wydaje się widok.

Zupełne odbierzemy ukontentowanie, jeżeli przetłumaczenie *Powieści* JejMć Panny Uncy tak się będzie podobało, jako sam oryginał i jeżeli tak tłumacz, jako i drukarz swego dostąpią celu, który sobie w wydaniu na świat tego dzieła założyli. Pomyślnym zachęceniem powodzeniem, zavezmą się do innych dzieł dobrych i pożytecznych i one na widok publiczny wydawać nie zaprzestaną.

2. Uwiadomienie względem tłumaczenia *Nowych powieści moralnych*, przez p. Marmontela, 2 grube tomy in 8vo, w Warszawie u Piotra Dufour, konsyliarza nadwornego, drukarza JKMci i Rady Nieustającej. W[arsza]wa, Druk. P. Dufoura, [1794], 8°, s. 1–4 (egz. Wr. Ossol. XVIII–12508, XVIII–13073).

Gdy pierwsze powieści tegoż autora w „Merkuryszu” francuskim roku 1766 i następnych lat wydane były, powszechnie od wszystkich narodów dobrze przyjęte i na

różne języki przełożone zostały, nie tylko z przyczyny czystości stylu, ale też z powodu wyrażenia uczucia, przystojności i morału, w każdej z osobna powieści znajdujących się. Największa część tychże powieści podała materię do różnych komedii, które zawsze z nowym ukontentowaniem widziane bywają. Zbiór ich francuski był oczekiwanym, a tłumaczenie onych nie dostawało jeszcze do wyboru biblioteki, którą z książek zabawnych rozmaitych autorów na polski język przełożonych poukładać można.

Zmarły JP. Węgierski, szambelan, mąż uczony, znany z swych wybornych poezji, przedsięwziął tłumaczenie onych w roku 1774, a P. Dufour podjął się one drukować i wydał je we 3 tomach w r[oku] 1776 i 1777. Z ukontentowaniem widział, jak mile od publiczności przyjęte były, jakoż i dotąd jeszcze są szukane. Z tego powodu nakłonił się do drukowania dwóch tomów, które teraz obwieszcza. Mąż znany w Rzeczypospolitej nauk z kilku dzieł rozmaitego gatunku, bardzo szacowanych, tłumaczył je na polskie, a przeto spodziewać się należy, że te 2 ostatnie tomy równie mile, jak pierwsze, od publiczności przyjęte będą.

Tom pierwszy złożony z 544 kart już zupełnie jest skończony. Osoby chcące go nabyć, tymczasem nim 2gi wyjdzie, zapłacą 9 zł, a 3 zł tylko odbierając tom 2gi, który im w miesiącu czerwcu terażniejszego roku wydany będzie.

Jeżeliby kto teraz chciał 3 pierwszych tomów nabyć, zapłaci tylko za nie 18 zł odtąd aż do miesiąca czerwca, oprócz tego zaś jeszcze za 2 ostatnie tomy zł 12. Po upłynionym tym czasie 5 tomy kosztować będą razem zł 36.

Regestr *Powieści moralnych* zawierających się w 3 1wszych tomach

Tom I	kart [numer karty]
Alcibiades	9
Spilman II	49
Skrupuł	77
Cztery flaszki albo Przypadki Alcydonisa i Megary	117
Lausus i Lidia	151
Szczęściem	167
Dwie nieszczęśliwe	193
Albo wszystko, albo nic	215
Rzekomy filozof	243
Pasterka sabaudzka	273
Tom II	kart
Dobra matka	1
Zła matka	32
Anetka z Lubinem	55
Szkoła ojców	73
Wesela Samnitów	105
Szczęśliwy rozwód	131
Dobry mąż	180

Tom III	kart
Wszystkowiedz	1
Sylf małżonek	47
Lauretta	100
Żona jakich mało	161
Przyjaźń na doświadczeniu	209
Mizantrop poprawiony	277

Te 3 tomy, których bardzo mało egzemplarzy pozostaje, sprzedają się po zł 16.

**Regestr materii zawartych w 2 ostatnich tomach *Powieści moralnych*,
przedających się po zł 12.**

Tom I	kart
Błąd ojca dobrego	1
Palemon. Powieść pasterska	79
Pustelnicy Murcji. Powieść moralna	111
Zabawka wieczorna	237
Trójnóg Heleny. Powieść moralna	497

Tom II

Poranki wiejskie czyli Przypadki niewinności
 Szkoła przyjaźni. Powieść moralna
 Przewoźnicy besońscy. Powieść moralna
 Tak potrzeba było. Powieść moralna
 Kochankowie sobie samym zawistni. Powieść moralna
 Breton szczery i otwarty.

Bibliografia

Podmiotowa

Katalog ksiąg i komedii znajdujących się u Piotra Dufour, konsyliarza nadwornego, drukarza JKMc i Rzeczypospolitej, Dyrektora Drukarni Korpusu Kadetów, w Warszawie 1784, egz. BN XVIII.1.4109 poz. 1.

Katalog różnych ksiąg, [Warszawa, wyd. i druk. P. Dufour, 1795], egz. BJ 586533 I.

Przedmiotowa

Aleksandrowska Elżbieta, *„Zabawy Przyjemne i Pożyteczne” 1770–1777: monografia bibliograficzna*, Instytut Badań Literackich PAN, Warszawa 1999.

Drukarze dawnej Polski od XV do XVIII wieku, t. 3 cz. 2, *Mazowsze z Podlasiem*, oprac. K. Korotajowa, A. Endzel, J. Krauze-Karpińska i J. Szczepaniec, pod red. K. Korotajowej i J. Krauze-Karpińskiej, Instytut Badań Literackich PAN, Warszawa 2001.

Grzeszczuk Stanisław, Hombek Danuta, *Książka polska w ogłoszeniach prasowych XVIII wieku. Źródła*, pod red. Z. Golińskiego, t. 1, cz. 1, „*Gazeta Warszawska*” 1774–1785, Wydawnictwo „Wiedza o Kulturze” Fundacji dla Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1992.

Hombek Danuta, *Książka polska w ogłoszeniach prasowych XVIII wieku. Źródła*, t. 6, Universitas, Kraków 2016.

- Rzadkowska Ewa, *Francuskie wzorce polskich Oświeconych. Studium o recepcji J. F. Marmontela w XVIII w.*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1989.
- Sinko Zofia, *Powiatka w oświeceniu stanisławowskim*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Wydawnictwo PAN, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1982, Studia z Okresu Oświecenia t. 20.
- Sinko Zofia, *Powieść zachodnioeuropejska w kulturze literackiej polskiego oświecenia*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo PAN, Wrocław–Warszawa–Kraków 1968, Studia z Okresu Oświecenia, t. 8.
- Szczepaniec Józef, *Spór Posera z Dufourem o „Powieści moralne” Marmontela*, „Roczniki Biblioteczne” 1959, z. 3/4, s. 425–440.

Danuta Hombek

Promotion of *Powieści moralne* by Jean-François Marmontel

(Summary)

The present article discusses in chronological order various forms of promoting *Powieści moralne* by Jean-François Marmontel. Since the seventies of the 18th century, it was well-known French-Varsovian publisher and bookseller Piotr Dufour who undertook to print and promote the work concerned. However, his attempts to arouse the interest in the publication among the readers proved, in fact, not much successful. *Powieści moralne* shared a similar fate of many other publications of the Enlightenment period – they were laying useless at the booksellers yet for many years after being published.

Keywords: publishing and bookselling promotion; Dufour Piotr; translations of French literature; Jean-Francois Marmontel

Słowa kluczowe: promocja wydawnicza i księgarska; Dufour Piotr; przekłady literatury francuskiej; Jean-François Marmontel